

מבעד לערפל

רשימות

בתולת המים

ביחוד היה נחמיה היתום יודע לספר בדבר בתולת המים. אמו לאה מרים היתה אשה ענוגה ורפת־כח, וכמעט שלא היתה נראית על פני חוץ. למחיתה היו שולחות לה בנותיה הנשואות, אשר ישבו בערים אחרות, — בנות אלה, שהיו מפורסמות לִיפהפיות מצוינות בכל הגליל: נשאו לאנשים אמידים ומהוגנים, אף כי נדוניה לא היתה להם. אני לא ראיתין גֵּעוּדִי, אֵלֶם הייתי בטוח, כי באמת הן יפית מאד. בבית הישן והמרווח, שבו ישבה לאה מרים האלמגה, היה הכל יפה מאד, לא כמו ביתר הבתים שבעירנו. אמנם היה הבית ישן מאד מבחוץ, על גבי הגג צמח אוזב, הכתלים היו שחורים ועקומים, וגוניהו החלונות ירוקות והתריסים סדוקים ונשמטים מציריהם, אך בכית פנימה ראה הכל יפה ומקושט. מכרכובי החלונות השתלשלו וילוניות ארוכים של סלסלה לבנה־צהובה, הכתלים היו מכוסים ביריעות ניר, שעליהן מצוירת יונה עם צלֵה זית בפיה ואיזה עץ נפלֵא, שאין לו עלים וכלו משתוחח תחת סבל פירות זהב. בזויהו עמדו שלחנות קטנים וגבוהים משוחים בצבע שהור מזהיר ועליהם צעצועים שונים, ארגזי עצים וקופסות ניר, צנצנות בדולח ובקביקי זכוכית בצבעים לונים. על אדני החלונות האדומו והצהיבו פרחי ניר וממעל לארון המזון תלו קרני צבי עבותות. בחדר הגדול הזה שררה כמעט תמיד דטמה, כי לאה מרים היתה שוכבת רוב היום על מטתה בחדרה הקטן ורק בבוקר היתה יוצאת לשפות את הסיר ולהעביר את האבק, ובחדר זה, על הסופה הדכה והנמוכה, שעמדה בין החלונות, הייתי יושב לַעֲתִים עם נחמיה ומקשיב לַמַּעֲשִׂיּוֹת. הוא היה מספר בדממה, שלא להעיר את אמו אשר ישנה או נהה על מטתה בחדר הסמוך. וקילו החרישי היה משהו אינו רצינות של אמת לדבריו המופלאים. הנצר הזה היה משונה קצת, בלמודיו לא עשה חיל, בשקדנות לא הצטיין, אך גם שובב לא היה כלל וכלל ואת אמו אהב מאד. מאהבתו אותה היה יושב כמעט כל העת הפנויה מלמודיו בביתו, אך לא על ידה, כי אם בחדר הגדול, על הסופה הנמוכה. שם היה משתעשע שעות ארוכות על הצנצנות הצבועות ועל יתר החפצים, שהיה לוקחם מעל השלחנות הקטנים, שעמדו בזוית, ומהזירם

אחר־כך על מקומם ומעמידם כסדרם הראשון. אני הייתי בא אליו לעתים יחד עם זקנתי, שהיחה באה לבקר את לאה מרים, ואז היה מספר לי מעשיות שונות; אך ביחיד אהבתי לשמוע אותו על־דבר בתולות המים.

נחמיה היה נער חרישי ובתולות המים היו עליונות המיד, מתהוללות ומשתובבות תמיד, אבל דוקא בעליוותן וביפין היתה כרוכה הסכנה. ידוע לכל, כי בלי־ה, כשהיו מפזרות את צמות זהבן, היה כל הנחל מזהיר ונוצץ מנבעת החול אשר על החוף האחד עד חורשת הלבנים אשר על שפתו השנייה. ידוע גם־כן, כי לפעמים היו עוזבות את הנחל במקלה והיו משוטטות בשדות וביערים, משפסות על העצים ומתקבאות בנקרות האילנות, כדי להחריד את סחרי היערות העוברים בער באישון לילה באפלה. אכנס שאלתי, איככה זה לא ייראו מפניהן הגולנים המסתתרים ביערות (נלבר סיחרים וגולנים לא ידעתי אנשים אחרים, שיש להם דריסת רגל ביער), אך על זה ענני, שהגולנים יודעים בודאי לחשים המגניים עליהם מפני בנות המים. יש אפילו גולנים, שנשאו להם נשים מקרבן. אמנם נראה לי דבר זה מופלא קצת, הגם בגדר האפשרות, ואולם צר היה לי על בתולות המים, שנשאו לאנשים לא־הגונים. כן, למרות כל האימים שספרו על אידותיהן, לא נראו לי בריות אלה רעות כל־כך. סוף סוף הלא היו רק ילדות ושובבות. שאהבו להתהולל ולחמוד להן לצון בנוגע לקולן, הלא אין איש אשר יוכל להגיד כי יש יציר אשר ייטיב לשיר מהן. אמנם לטובע בנחל לא נעים ביותר, ואולם בבתי־הבדולח אשר בעמקי חהום, בבתי־הבדולח אשר לבתולות המים בודאי יפה מאד. מבעד לכתלים השקופים אפשר לראות כל מיני דגים וחיות המים. הרצפה מכוסה בחול זהב ועליה יוצאות במחולות הבתולות הנאות השרות שירים עליונים לבחירי לבן, המשתרעים להנאתם על כרים רכים ממולאים בעשבי מים. ממין אחר לגמרי הן בתולות המים השוכנות בבארות. להן צמות שחורות, והן שרות שירות עצובות. קולן דק ונמוך ונוגע עד הלכ, ואז יש אשר יעבור ילד רך על־יד הבאר ושכע את הנגינה החרישית והעצובה והשתוחח מעל לבאר לראות מי המתנפח שם, ונפל למטה. באר כזאת ידעתי, באר ישנה מאד על אם הדרך אשר בין עירתנו ובין הכפר הסמוך, אשר אליו היינו יוצאים לסגל בליג בעומר עם הרבי והריש־דוכנא. לבנה זקן ועבות פרש את דליוהיו עליה, קורותיה היו הרוסים למהצה ועל פיה היו מונחים קרשים אחדים. קילון וגלגל לא היו לה, ונראה היה, שזה כבר לא שאבו מים ממנה. נחמיה ספר לי, כי בלילות לבנה תשמש במקום הזה בכיה חרישית, ומעשה בבחירי־שיבה ששב מבית המוסטן אשר בכפר ונתפש... למי נתפש ואיך נתפש—לא הכינתי כראוי, אך בחורי־השיבה האמלל יצא מדעתו. מעשה גם בתיש, שבתולת המים חשבה אותו בסעות לבן־אדם ומשכה אותו אליה, אל הבאר. התיש היה של זקן העיר הנוצרי, ומאז הונחו קרשים על פי הבאר. מובן מאליו, שאין זו סגולה בדוקה מפני בתולות המים. הללו עושות בל־הטיהן—ומה יועילו נגדן איוה קרשי עץ? ואולם מלבד כל בתולות המים, שעליהן ספר לי נחמיה, מלבד בתולות הנחלים והבארות, היה עוד מין אחד של בתולות מים, שעליהן לא ספר לי

כלום, ואני חפצתי כל-כך לשמוע דבר על-אודותיהן. אני אמנם שאלתי את נחמיה, אם יש בתולדות מים אשר בכתיב תחיינה והן תתנהגות כבנות-אדם לכל דבר וגם מדליקו: נרות בערבי שבתות, ואולם הוא אמר לי, כי כאלה אינן ידועות לו. נחמיה לא היה מכהיש מעולם דברי חבריו, אלא היה שומע להם בשוט-לב ומהרהר בהם שעה ארוכה ועל מה שלא שמע, היה אומר לא שמעתי. אז שאלתי אותו: מה הוא חושב על בילה בת-שלמה הרעפן ואיך היא נראית בעיניו. נחמיה החריש רגעים אחדים והיה מסתכל בי יפה יפה, ואחר-כך אמר לי: "ומה? כלום אתה יודע לספר דבר על אודותיה?" אני כבר פתחתי פי, ואולם נשתתקתי, כי נוכחתי פתאום, שאיני יודע לספר על-אודותיה כלום, ודבר זה הפליאני מאד. לי נדמה תמיד, כי אני יודע על-אודותיה הרבה כל-כך, הרבה כל-כך, ופתאום נוכחתי, שאיני יכול לספר עליה כלום. ואולם באותו לילה עצמו, כששבתי להרהר בבילה, נדמה לי עוד הפעם, כי אני יודע על-אודותיה הרבה, הרבה מאד.

חצרו של שלמה הרעפן אבי בילה היתה בקצה סמטא ארוכה, הנמשכת עד הסגרש הגדול, ששם תרעינה הבהמות בקיץ. חצר זו היתה רחבת-ידיים ומלאה כפיסי עץ ונסורת. באחת הוויות של החדר היו נערמים קורות, קרשים ורעפים. הקרשים והרעפים היו מסודרים בשורות גבוהות זו אצל זו, זו על גב זו, ובין חשורות האלה היה טוב להתקבא, ולפיכך שמש מקום זה מקום משחק לא יק-לתלמידיו ר' זלמן טוביה מלמדי, שדר בחצר זו, אלא גם לבני תלמוד תורה הסמוכה. הללו היו אירחים קבועים בחצר זו והיו באים הנה לא רק להשתעשע, אלא גם למצוא כאן מפלט מחמת הסרגל של גינזל, מורה שפת המדינה ב"תלמוד תורה". למיד זה, שכל החדרים נצלו ממני, ב"תלמוד תורה" נעשה חובה, והגבאים לא יכלו לעשות כלום נגד הגזרה. גינזל זה היה בחור מפותם וגלוח, שהיה בא לבית התפלה רק בימי הנוראים, כובעי היה לו נר קטיפה ועל הור קוק-דה. הוא היה בא ל"תלמוד-תורה" אחרי הצהרים, ואז היה נשמע בעד החלונות הפתוחים שמעבר השני של הסמטא קול בכי וצעקה, ואנחנו היינו יודעים כי גינזל מכה את תלמידיו בסרגל. כך היה נוהג להלקותם, לא ברצועה, כאשר יעשו כל המלמדים, כי אם בסרגל על כף היד, ומכות אלה היו, כנראה מצעקות המוכים, מכאיבות מאד, ולא נער אחד מנעדי תלמוד תורה היה מסתדר בשעה זו המסיגלה לפירעניות, שעת אחרי הצהרים, בין נדבכי הקרשים שבחצרו של שלמה. אמנם היו הנערים הללו, נערי תלמוד תורה מבני החברה הלבנה, שובבים ומש להים, אך אמיצ-לב היו ועליוס. גם בשעה זו, שהיו מסתתרים בין הקרשים לא היו יושבים בטל והיו משחקים בכפתורים נוצצים או בעטים הלודים, ואנחנו, תלמידיו של ר' זלמן טוביה הזקן, היינו מצטרפים לחבירתם ומשתעשעים עמם עד שהיה מתעורר הרבי או עד שהיתה פורצת בינינו מריבה, שסופה מהלומות ושיטות ובכי וצעקה. מלבד הערמה היו בחצר זו עוד מקומות יפים, שהיו חביבים עלי. חכה גדולה היתה לי לגן הירקות, שבו צמחו קשואים, תפוחי אדמה, צנון ושאר ירקות. השמשיות הגמישות נושאות כלפי שמש את ראשיהן הצהובים והגבעולים

הדקים של הבצלים, הירוקים עומדים זקופים וצפופים בערונות המרובעות, כגלגלה של חיילים קטנים המתעתדים לדרך. דבורים מזומזמות בין הפרחים, פרפרים מבהיקים באויר ופה ושם ינתר ויצפץ סוס או אנקור. ביחוד אהבתי את הזוית הרחוקה של הגן, ששם היתה פרצה בנדר, ובעד פרצה זו אפשר היה לראות מה שנעשה בעולם הרחוק. כאחרי הגדר התחיל עולם חדש; חשוב כשהוא לעצמו היה, כמובן, גם המגרש הגדול, שבו רעו הבהמות. במגרש זה אמנם היה החול מרובה על ידשא, אך סוף סוף היה נעים מאד להביט מבעד הפרצה על הפרות והעזים ועל הרועה הקטן, שהיה עסוק תמיד או בפיצול איזה מקל או באכילה; אך חשוב הרבה מזה היה המרחק הגדול שמאחרי המגרש, מרחב זה שהיה מגיע עד קצה השמים ושהיה סמוי מעיני; רק שריקות רכבת רחוקה ספרו לי על-אודותיו וצנני עשן כחולים שהיו נמוגים ונדפים בחלל המזהיר של צהרי קיץ היו רומזים לי עליו. תחנת מסלול הברזל היתה לא רחוקה מעירתנו, אך עוד לא זכיתי לראות בעיני את הקרונות המופלאים, המתרוצצים במהירות הברק בין ערים ומדינות, בין יערים והרים, ממעל לנהרות ומעורה, אותם הקרונות המופלאים שבהם היו באות אהיותי היספהיות של נחשיה לבקר את אמן החולה, ובהם גסע פעם גם נחמיה לוילנה הגדולה אל אחותו הבכירה. אני עוד לא ראיתים בעיני, אך לסי שעה מצאתי סיפוק בשריקות העליונות והרחוקות, שהיו תמיד פתאומיות ותמיד כאילו התחילו מאמצע, בשריקות העליונות ובתמרות העשן, שלכתחלה היו שחורות ואחר-כך הפכו לתכלת ולבסוף הלבינו וגמגמו בקצה השמים.

אוצר כל חמדה היה גם דיר העצים, שבו היה שלמה עושה את הרעפים. בדיר זה היה הפרוץ מרובה על העומד, דלתות לא היו לו, בכתליו חסרו הרבה קרשים, ואולם בחדשי הקיץ, כשהחום היה כבד מנשוא, אפשר היה למצוא בו איזה מחסה מן השמש. אני הייתי נכנס לדיר זה לפרקים קרובים זה אל זה. שלמה והשוליא שלו, מתתיה הארוך, בחור צנום עם שערות מדובלצות, שפניו היו מכוסים כלם בבהרות קיץ, היו מקבלים אותי תמיד בסכר פנים יפות ושואלים אותי, מתי אעזוב את ר' ולכן טוביה ואת רצועתו ואכנס לדיר שלהם בתור עוזר קבוע. שלמה היה יהודי כבן ארבעים, קומתו לא גבוהה, גבו כפוף, שערות ראשו וגבות עיניו שחורות כזפת ווקנו הקטן לבנוני. על רגליו היו גם בתמוז מגפים גבוהים, ואולם לבשרו היה רק חלוק וטלית קטנה. עיניו הכחולות שתקן תמיד ובשעת העבודה היה מזומם איזה גנון. של הימים הגוראים או היה שואל אותי לפרשת השבוע ובוחנני בחידת הפירוש של רש"י. מתתיה הארוך מרים ומוריד את הגרון על קורה עבה, שלמה מוליך ומביא את המעצד על קרש ארוך, כפסיס וצרורות מבהיקים באויר וריח נעים של עץ רטוב וזפת נודף בדיר. כשלמה היה צריך לנסר את הקרש לחלקים, היה מצרף אותי לפעמים לעבודה, ואז הייתי נעסה רציני מאד, ואולם מתתיה הארוך היה נותן פתאום קולו בצחוק ופונה אלי:

— לא, אוריאל, לא כדאי לך להיות לבעל-מלאכה. יותר טוב שתהיה ירב, ואז תתרצה בילה להיות לך לכהן. היא אינה רוצה בבעל-מלאכה.

כך היה אומר מתתיה הארוך ופרץ שנית בצחוק. שלמה היה גם כן מחייך בדממה, ואני הייתי מתאדם ונביך כבושה. בילה זו, בתו של שלמה, היתה בתולה בת שמונה-עשרה, ואני הייתי מתעכב לעתים אצל התרוה, שצמחה אצל אכסדרת הבית. כן, את המקום ההוא אהבתי מכל המקומות הנאים שבהצרו של שלמה הרעפן. מתחת לתרוה עמד שלחן לבן ועל שולחן זה מכוונת תפירה, שבה תפרה בילה שמלות וכלי לבן לבנות הננידים. כן, אני אהבתי לעמוד אצל התרוה ואהבתי מאד לראות בשעה שסובבה בילה בידה האחת את גלגל המכונה, כשהיא מכניסה ומציאה בידה השניה את הארג מתחת למחט במהירות נפלאה. אהבתי להביט על צמתה הארוכה והעבה, צמת הזהב, שהיתה מרקדת על שכמה והייתי אוהב לשמוע את נגוניה היפים, נגונים עליוזים וצוהלים, שהיתה משוררת תמיד לזמזום המכונה. אהבתי להתבונן בעיניה התכולות, שהיו דומות לעיני אביה, אלא שהיו גדולות מהן הרבה ופוחות לרנחה, ושחוק עליו ומרטט, שחוק חי וסוער הבהיק בהן תמיד, הבהיק ורתח תמיד כמצולותיהן העמוקות והמושכות, ורק לפעמים היה מתפרץ ממצמקים, כזמיר מכלובו, והיה מצלצל וזורם ונוצץ וסוחף את כל אשר מסביב, ואנכי עומד אצל התרוה ואיני מסיר עיני ממנה. ברי היה לי, כי אם רק תופיע בילה מתהום המים ופזרה את צמת זהבה, והוצת אז כל הנחל משפע זהרורים והבהיק ונוצץ מגבע: החול אשר על החוף האחד עד תורשת הלבנים על שפתה השניה. אני עודני מביט בה, והיא קמה ממקומה, נגשת אלי, אוחות בידי ושואלת אותי: ומה, אוריאל, הרוצה אתה, שאהיה לך לכלה? ושחקת שוב, ובאותה מדה שמבוכתי הולכה וגדולה הולך שחוקה הלך וגבור, ופתאום היא שמה את ידיה על מתניה ומתחילה להתחולל מסביב לעצמה, כשכולה מרטטת מצחוק ושמתה. אני לא ידעתי שמחה זו אי מזה באה פתאום, ואולם גם אני לא יכולתי להתאפק משחוק, עד שהיה מגיע אלי קולו של הרבי, הקורא לי לשוב החדרה. לי כבר מלאו אז תשע שנים וכבר ידעתי שלבחור גדול שכמותי לא נאה להרבות שיחה עם הילדות, ואולם בילה הן היתה עלמה גדולה, כלה, ואולי לא היתה עלמה כלל כי אס... ברי היה לי כי אם תשמיע בילה בין סבכי היער את שחוקה הפרא והמושך, — ונמשכו לקולו כל עוברי ארחות, כל הסוחרים וכל הגזלנים, וכל לחש לא יעיל כנגדו. מי יודע, מי יודע? הן לכל אותן בחולות המים, שעליהן ספר לי נחמיה, היו גם כן צמות זהב כזו של בילה וגם הן היו משחקות כמוה, ותמיד כשהיה נחמיה מספר לי את ספוריו על-דבר בתולות הנחלים, לא הייתי מפקפק בהם אף רגע, ותמיד שותיתן כמו היות לנגד עיני: הן היו דומות לבילה בת שלמה הרעפן.

הימים הלכו וגדלו, החום כבד מנשוא והישיבה בחדר משעממת. בראש השלחן המקועקע והסדוק יושב הרבי ושומע לקריאתנו. אנחנו קוראים את ספר התהלים והוא מתרגם לנו כל פסוק ופסוק. למה עברנו תיכף אחרי החומש אל התהלים—איני יודע, אך ר' זלמן טוביה היה מלמד את תלמידיו רק "עברי", חומש ותהלים. הוא היה זקן מופלג, אך שערות ראשו וזקנו עוד היו שחורות, ורק פה ושם זרקה בהן שיבה. ואולם פניו היו מקומטים מאד ועיניו היו סמל

העיפות. עינים עיפות כאלה לא ראיתי טוב. וגם התלמידים הסרכנים ביותר היו משתתקים תיכף, כשהיה הרבי נותן בהם את עיניו. האמנם קריאת התהלים במשך כמה עשרות שנים הלאה אותו כל-יכך? הוא לא היה מכה אותנו, וגם לא היה גוער בנו, ואנחנו אמנם היינו מתרשלים בלמודינו, ודי היה לרבי לעצום לרגע את עיניו, כדי שנעזוב תיכף את החדר ונתפור על פני כל החצר. השלחן הגדול מאור כלו מאור השמש הפורץ בעד החלון הפתוח והאותיות הגדולות של „ברכי נפשי“ צפות בוהר. החום לוחט ומחניק ובנגעונים אני מוריד לרגעים את עיני אל תחת השלחן, אל הצל הקריר אשר על רצפת האדמה. באיזה עונג הייתי משתסה עכשיו כחתת לשלחן, על רצפת האדמה הקרירה! סם הייתי מצודד איזה זבוב סרחני, מגישו אל אוני כדי לשמוע יפה יפה את זמזומו המזור ושולחו אחר-כך לנפשו. אני לא הייתי כקצץ את כנפי הנובכים, אלא אהבתי להגישם אל אוני, ואו היה זמזומם מתגבר על אחת שבע, ואני דמיתי לשמוע איוו בשורות נעלמות על כרים ומרחבים רחוקים, ששם כפכים חיים אחרים, מלאי קסמים ונצורות. אני מרגיש עלי פתאום את עיני רבי העיפות והנני מרים עיני אל הספר וקורא שנית „ברכי נפשי“. מבעד לחלון הפתוח כגיע קול המשורר מדיר העצים, נקיסת המכונה מתחת לתרזה וצחוקה המצלצל של בילה, ואף-על-פי כן נדכה לי, כי הדממה עמוקה כאד מסביבי, ורק הנחל הקטן הוך, שאליו הייתי הולך לתשליך, הומה בלס בין הערבות. הערבות פירשות את צלן על המים, והם נראים אפוליים וקרים, ואולם באמצע הנחל מזהירה השמש, ושם המים מבהיקים כזהב נתך, ועל חלקת המים צפה בילה, כשצמתה פורה ועיניה התכולות שוחקות צחוק עצור וסוער. מבית הבדולח אשר בתהום הנהל התרוממה למעלה כחום היום לנער באויר את צמותיה הרטובות וליבשן בחמה. בחור הישיבה האמלל עומד בין הערבות ועיניו נבהלות וכולו מרטט, ואולם אני יודע כי לכוא כל פחדו, כי בילה היא טובת-לב ועליוזה, וביתה, בית הבדולח אשר בתהום, לא יקרה לו כל אסון. היא רק תשיר לו שם את שיריה העליונים והיפים, כשידה האחת מניעה את הגלגל של מכונת התפירה ובידה השניה היא מכניסה ומוציאה את הארג מתחת לכחט במהירות נפלאה. בילה צפה על חלקת הזהב אשר באמצע הנחל ועיניה התכולות שוחקות את שחוקן העצור והסוער כלפי תכלת השמים, והאויר מסביבי צח ולכן ולוהט והערבות לא נעות ולא ועות, וביניהן עומד גינזל וסרגל בידו, הוא מחייך כלפי בילה והיא יוצאת אל החוץ, נגשה אליו ומחבקת אותו. אני מרגיש עלי שנית את מבטו הכבד של עיני רבי העיפות, והנני משתקע שוב ב„ברכי נפשי“, אך פניו המגולחים של גינזל מרחפים כל העת לפני ואיני יכול להפטר מהם.

זה ימים אחדים, שפרצופו של גינזל אינו נותן לי מנוחה. הרגש שהרגשתי היה לא שנאה ולא קנאה, כי אם דבר-מה יותר צורב ויותר מכאיב. זה היה עלבון כבד מנשוא, מין תמיהה המוצצת את הנפש, תמיהה על איזה עוות הדין, או מין נאקה אלמת: „היכן היושר?“ ויחד עם זה גם איוו הכרה אכזרית, כי מה שנעשה נעשה וכי אין בכחי לשנות וכי איני כבין דבר ואיני יכול להבין.

לפני ימים אחדים בשעת בין-השמשות, כשהלך הרבי להתפלל מנחה, עמדתי כדרכי בזוית הגן והבטתי מבעד לפרצה של הגדר, ופתאום ראיתי, כי בקצה המגרש עומדת בילה ומשוחחת עם גינזל. הוא אחז בידה, החליק את צוארה ופתאים גחן ונשק לה. אני מהרתי לברוח מן הגן, וכשכור ממראה עיני נגשתי אל התרזה ואעמוד תחתיה. בעוד רגעים אחדים באה בילה, ישבה אל המכונה והתחילה לעבור כחמול שלשום. פניה האירו, הצחוק העצור שבעינייה סער ורתח עוד ביתר עוז, וצמת הזהב רקדה בחדות על שכמה, כמו להכעיסני ולהגדיל צערי. אמנם העברה שבדבר לא היתה ברורה לי כל צרכה, ואולם איך זה, איך זה בילה נותנת לו, לאוחז מנוול מפוטם, לאותו רשע גלוח המכה את תלמידיו מכות רצח, שישק לה? איך זה, איך זה?—אני הפצתי לשאול את פיה, אך היא כבר הרגישה בי והרי היא קמה ממקומה, נגשת אלי, אוחזת בידי ושאלת אותי: "ומה, אוריאל, הרוצה אתה שאהיה לך לכלה?" ומשתפכת כצחוק. אני התפרצתי מידה, ואולם צחוקה העליון רדף אחרי, ובהפנותי את ראשי ראיתי, כי היא מתחוללת מסביב לעצמה, כשכלה מרטטת מצחוק וחדות. לא ידעתי מה היה לי, ואולם מאז לא יכלתי להסיח דעתי מגינזל, ויותר משהרהרתי בבילה, הייתי טהרהר בו. פעמים היה נגלה אלי בדמות גולן מיצר הלוקח לו אשה מתולדות המים, ופתאום נדמה לי, כי הוא נסחב לתוך היאור על-ידי בתולת מים משחקת, ושם הוא טובע בכוח או בטיט. כי גינזל ינוח לו בשלום באחד ממשכנות הההומות, כשהוא שומע לנגינות כנות המים ומתענג על רקודיהן, לא יכלתי לצעיר לעצמי גם בדמיון, אך על בילה היה צר לי מאד. אמנם גם כעס כעסתי עליה, ואולם מעי המו לה, רחם רחמתי, וגם לעצמי הרגשתי מעין המלה. יום-יום הייתי עובר על התרזה, ואולם לא הייתי מתעכב שם ולא הייתי נכנס בשיחה עם בילה, אך לעצמתי זה תכפתי את בקורי כדיר: באותה מדה שגברה שנאתי לגינזל, הלכתי אהבתי למתתיה הלוך וגדולה. הוא היה שואל אותי תמיד אם כבר יש לי סמיכה, יען כי בילה תחמוץ רק ברב, כבעל-מלאכה אינה חפצה. בשעת שאלה היה פורץ בצחוק, ושלמה היה גם כן מחייך בדממה, ואף-על-פי כן נדמה לי, כי שניהם עצובים קצת. שאלותיו של מתתיה היו מביאות אותי במבוכה, אך נעים היה לי לשמוע את שמה יוצא מפורש מפיו, וגם קוה קויתי, כי אשמע פה איזה דבר, שיגלה לי את הלוט הלוט על כל הענין הסתום ויביא תנחומים לי.

ותנחומים אמנם באו לי, ואת הבשורה הטובה שמעתי לא בדיר, כי אם מתחת לערמת הקרשים מפי תלמידי "תלמוד תורה", שספרו לי, כי גינזל עוקר את דירתו לעיר הגדולה. לא עברו ימים מועטים ומעבר לסמטא, מבית "תלמוד תורה" לא היו נשמעים עוד בשעת הצהרים קולות הבכי וצעקה. גינזל נסע ולקח עמו גם את הסרגל. ואולם גם קולות השיר טתחת לתרנה נדמו. המכונה נקשה כמשפטה, צפרים צפצפו, ואולם בילה הדלה לשיר, וגם אם שרה, היו זמירותיה נונות מאד. ובערב אחד נכנס לביתנו שלמה הרעפן לשוחח ארוכות וקצרות עם הסבתא שלי. את רבי אלחנן, כלומר, את זקני הרב, אינו רוצה להטריח בשטויותיו, ואולם גם הסבתא היא אשה חכמה, הלוואי שתרבינה כמותה בישראל,

וכדאי לשאול בעצתה, בפרט שהיא ידעה את המנוחה, את אמה של בילה עליה-השלום... הה, אלו היתה דבורה כיום הזה, כי אז לא הגיעו הדברים לידי כך, כי אז לא היה צריך להטריח את הרבנית, ואולם מה לעשות? בודאי ובודאי שקשה לו להטריח, אלא שסבור הוא, כי רק היא יכולה לעזור. תחלה – אלהים יתברך, ואחר-כך – היא. שלמה נאנח עמוקית והוסיף לדבר קטועות, כשהוא מפסיק לרגעים את דבורו וחוזר פעמים אחדות על מלה אחת. הן סוף סוף הוא רק גבר, ואולי אינה יכולה הנערה לספר לו את הכל בהתגלות לב, אך אפשר שלה, לרבנית, תגלה את כל לבה, ואז יקל לה. דאנה בלב איש ישחנה – אמר שלמה המלך. ואולי גם תשפיע עליה הרבנית, שתשכח את המפקד ההוא, את הרשע המרושע, ימח שמו וזכרו. קולו של שלמה רעד מקצף, ואני נבהלתי בפנתי, נבהלתי והשתוממתי, כי לא יכלתי לצייר לי, ששלמה יוכל לכעוס. אולי תדבר הרבנית על לבה ותוכיח לה, כי מתתיה הוא בחור הנון מאד, בעל מלאכה מצוין ואיש ישר וירא שמים, הלאוי שלכל בנות ישראל יהיו חתנים כאלה. אדרבה, תקחנא הרבנית דברים עמה, תשאלי נא אותה, איזה חסדון מצאה במתתיה, ואם לא מתתיה, אז יהיה אחר, כלום מעטים הקופצים עליה? הן זוהי נערה, שמעטים כמותה, יפהפיה וחכמה וטובת לב ממש בלי מרה, ותמיד עליזה, תמיד מתרוננת, תמיד משחקת. הן זו היתה מתנת אלהים, ועכשיו... הוא יוצא מדעתו, אינו יכול לראות בצעדה, אינו יכול לראות, כיצד היא דועכת כנר, ובפרט שהוא מרגיש, כי גם הוא אשם בדבר... הן הוא ידע, שאותו נחש מתקרב אליה, והוא החריש ולא הניא אותה... אך כלום הוא אשם? הן היא כל נחמתו בחיים, ואיך יוכל למרות את רוחה? הוא ראה, שהיא אוהבת אוהו, את עוכר ישראל זה, כנפשה, והוא חשב כי הנה גם בין החדשים, בין המשכילים, יש שהם אנשים הגונים, ואולי מאלהים יצא הדבר, ובפרט שהילדה היא יתומה, ונפשו קשורה בנפשה, והוא לא יכול להגיד לה דבר ולא רוחה... כן, הוא אשם, בודאי שהוא אשם, אלא מה לעשות עכשיו, מה לעשות? המנוול, עוכר-ישראל זה, נסע ולא ישוב עוד. הוא בעצמו אמר לה לפני נסעי, כי לא ישוב עוד, כי יש לו כבר ארוסה בוויילנה וכי כאיש ישר הוא חושב לנחוך להודיע לה את זה... המנוול – איש ישר! ? לו נפל בידו, כי אז היה קירעו כדג. ואולם מה לעשות עכשיו, מה לעשות לביילה? הן היא גוועת לעיניו, הולכת ודועכת כנר... רק אלהים יכול לעזור לה, תהלה אלהים, ואחר-כך הרבנית. אולי תדבר על לבה, אולי תנחמה, אולי תוכל לה בדברים...

כן, שלמה דבר אמת: בילה גוועת, בילה דועכת כנר, ובעיני ראיתי זאת מדי עמדי אצל התדוה. אמנם כתמוץ שלשום עסקה בתפירה, כתמוץ שלשום הניעה את הגלגל, ואולם כצולות עיניה התכילות קפאו פתאום, ורק לפעמים התחיל מפרכס בהן איזה ניצוץ נהל, מפרכס רגע וחדל, כדג תכה, שצלה רגע מנקרת הקרח וקופץ שנית למצמקו בחפזו. עיניה התכילות היו כקופאות, ורק עצב מבלי שם ומבלי גבול פכה ממצל לחלקה הקופאת, חלקת הכסור שבעיניה. ושם השחפך ונגר ארצה, ננה על התרזה ועל השלחן ועל כל אשר מסמיב, כאשר יגרו המים מצל חלקת הראי. קופ שירה גדם זה כבר

ורק לפרקים דהוקים, כמו מבלי רעת, היתה פותחת באיזה נגון ועצוב ומסיימת באנחה חרישית או באנקת שבר. את גינול שכתתי זה כבר, שכחתי את חפצי לקרעו כדג, ורק לבי היה מתפקע מעוצר רחמים וכאב. בלילה הייתי שומע בכי בתולת מים עלובה המתיפחת בתוך הבאר, ואנכי מרכין את עצמי על פי הבאר ומקשיב היטב. בתולות המים העליזות שוכנות הנהלים לא העסיקו עוד את דעתי וכל מעיני היו ככנות הבארות, אשר להן צמות שחורות ועינים נוגות וקול דק ונמוך הנוגע עד הנפש. אמנם שערות הזהב אשר לבילה לא השחירו עדיין, אך אני ידעתי, כי היא מכנות הבארות: נוגות כל־כך עיניה וקולה דק ונמוך כל־כך ונוגע עד הנפש, ובלילות בשנתי הייתי מרכין את עצמי על פי הבאר ומקשיב היטב ולבי הומה ומפקע מעוצר רחמים וכאב.

ובבוקר היפה הוא, בוקר מזהיר ושלי ורך של חצי אילול, כשכל החצר של שלמה הרעפן היתה מלאה אנשים נבהלים וחמהים, עמדתי גם אני שם ולבי התכווץ וברכי רעדו, ואולם השתומם לא השתוכמתי כלל, שנסו את בילה מתוך אותה הבאר הישנה אשר על אם הדרך שבין עירתנו והכפר הסמוך. הן היא היחה משוכנות הבארות! ואולם האנשים והנשיכ, שמלאו את החצר לא ידעו דבר, ולכן המה והשתוממו מאד. שלמה ישב על מפתן ביתו, הביט נכחו ולא דבר דבר, ורבי זלמן טוביה עמד על ידו, ולא הסיר ממנו את עיניו העיפות. בבית פנימה טפלו הנשים עם המתה, ומבעד לרוח שבין הדלתות ראיתי את שערות בילה הארוכות, שהתפזרו על פני התכריכים הלבנים, שערות ארוכות ומבהיקות כזהב, ואני יצאתי שנית אל החצר ושם הרעידני קול ילל נורא: זה היה בכי שלמה בשבתו על הספון, כשכל גופו מרטט ומתפלץ. ורבי זלמן טוביה עמד על ידו, לא דבר דבר ורק את עיניו העיפות לא הסיר ממנו. זקנתו אמרה: „ברוך השם, הוא התחיל לבלכות עתה ירוח לו! ומחתה במטפחתה את הדמעית הגדולות, שנולו מעיניה ונקו בקמטי פניה. גשב רוח צה של חצי אילול, השמים היו טהורים מבלי עב קל עליהם, פה ושם התגלגל עלה צהוב, שנשר מן התרזה, ועל המטה השחורה הכבוסה שחורים, שהוציאו מן החצר, רצדו קרנים שלוות וחמות. נערי תלמוד תורה הלכו לפני הנושאים ובאיר הזך צלצל קולם הדק והבהיר: „צדק לפני יהלן“, ושלמה התנועע כשכור בהיותו מובל ביד זלמן טוביה וביד זקני. אנכי ומתתיה הארוך הלכנו יחדו כמאספים לכל המחנה, כשאנו אוחזים זה ביד זה ומחשים, ואולם בהביטי בעיניו הקמות והמעורפלות נוכחתי פתאום, כי גם הוא יודע את סודה של בילה, ופתאום הרגשתי, כי הוא האחד והמיוחד אשר יאות אלי לסור עמי באחד הלילות הלכנה אל אותה הבאר הישנה אשר על אם הדרך ולחכות שם בערפל מתחת הלבנה הזקן עד אשר תשמע ממעמקים נגינה חרישית ועצובה...

II. על יד הבאר

בקץ הייתי אוהב לשבת על יד הבאר, אשר גדר רקובה הכדילה בינה ובין חצרנו. רק אקום משנתי - ואני נוטף את ידי, קירא את הברכות וממהר

אל החצר, הנני פותח את הפשפש— והבאר לפני. הכר הרחבה, שבאמצעה משחירה הבאר, שטופה כולה באור הכלילי חם. פז ושם מבצבצות רצועות דשא ושיחי חרוצים כאיים ירוקים בתוך החול המזוהר. על יד הגדר מצהיכים פרחי הקמיליה. על הכל, וגם על החול, מבהיקים רסיסי טל. בחריצים, שחרשו אופני העגלות, מטפלות חפושיות שחורות ונוצות. דלתו של האהל הקטן אשר על הבאר סגורה, ואינם החבית העומדת מתחת לצנור מלאה. מנדיל, שואב המים, מתפלל עכשיו שחרית בבית המדרש. עוד מעט יבוא, יפתח את דלת האהל, יוציא משם את האסל ושני הדליים, ימלאם מים מן החבית, ישימם על כתפו ויפסע בפסיעות מתונות, בהיותו מבליט את גבו וכופף את ראשו. הוא אינו נחפז מעולם. ראשית כל הוא כביא מים לבית המדרש, ששם הוא שופך מקצתם לחבית העומדת בקרן זוית של הפלוש האפל ומקצתם לכיור הנחשת, אשר בבית המדרש פנימה, על יד הדלת. אחר־כך הוא שם פניו לחצרו. לאחר שהוא ממלא את החבית הגדולה העומדת במטבח מים עד פיה, הוא נכנס לחדר האוכל, אומר „צפרא טבא“ בקול רם ומוזג לו כוס חמים מן המיחם הגדול המזומזם ובפפפע על השלחן. אחרי שתותו כוס שניה ושלישית הוא נכנס בשיחה עם סבתא, שגמרה זה עתה את הפלחה, והרי היא מסירה את משקפיה וכניחתם ב„קרבן־מנחה“ העב, הכרוך בעור צהוב. בכל ביקר ובוקר אני שומע שיחה זו, ואני כמעט יודע אותה על פה: זלמן הקמחן רוצה לזכור לו את סוסו, ואינם יש לחשוש, שסוס זה לקוי בשניו. אלו היה לו סוס, הוקלה עבודתו עד מאד ושכרו היה מרבה, אלא שהוא צריך לחכות עד שישוב הצועני הסובב עכשיו בכפרים במפוחיו ובדודיו ומתקן שם כל מיני כלי ברזל ונחושת. צועני זה הוא מומחה גדול לסוסים וידידו של מנדיל הוא, ואם יהוה דעתו בדבר סוס, אפשר לסמוך עליו. מנדיל היה ממשיך עוד את שיחתו זו, אלא ששכנתנו חיה לאה החנונית נכנסת החדרה ברעש ומהנפלת על מנדיל בכל לשון של הירוף ונידוף. התנור מיסק זה כבר ובחבית אין אפילו טפה אחת של מים, והלה עומד כאן ומפטפט עם הרבנית, כאלו אין לרבנית שום עסקים אחרים. בנוגע לכשעצמה הרי הוא יכול לפטפט עד שהיבש לשונו, אלא שהרי מן היושר, שיביא קודם מים, ואחר־כך יוכל לעשות כל מה שלבו רוצה, ולו גם למות מיתה משונה. חיה לאה היא איכה עקרה כבת ארבעים, צדקנית גדולה וגנאית לכל דבר מצוה, אלא ש„מענה לשון“ שלה מהלך אימים על כל העיר. על לחיה השמאלית יבלת חומה צומחת שערות, וחמיד כדי הסתכלי בה בשעת דבורה, נדמה לי, כי קילה הגם הולך מיבלת זו. מנדיל נמחר להתחמק כן הבית, כשהוא ממלמל הטופות: „מה ככך... בסך הכל רק השעה הסמינית... כלחך השור...“ וסבתא, הרבנית הגביהה והשבה, משקיטה את החנונית, כשהיא כציעה לה לשותת כוס חזין. אני יוצא בעקבות מנדיל ומה אותו עד הבאר ומקשיב, איך שהוא מרטן במתינות: „מים הבא לה... קודם עלות השחר הקדם והבא לה מים.. כלחוך השור...“ אני אוהב את מנדיל, אוהב את הבאר ואת האהל הקטן אשר עליה. אהל זה מקרוב בא ויש בו עוד הרבה כן החדש. לפנים היתה הבאר פשוטה ולא הציטינהמאום מיתר הבארות. היא היתה פתחה יכל דורש, פתוחה לרוחות

ולשמים ולאבק, לצפרים שהיו יושבות לנוה על הקילון ולהיניקוה שהיו משהצטיט על שפתה. ואולם בשההחילו השמים לקבול, כי היום נצטים כרופסים יוהר ויותר, ומסאירע אותו בקרה לא טהור בפגר החתיף, שהועלה בדלי למעלה, התאספו בצליהבתים לאספה וזכרו להקין כדליה לבאר זו ולבנית אוהל עליה. לתכלית זו הביאי בן העירה הסמוכה את אהרן דיד הזקן, עיטה הסדיות הכפורסס, שהיה חופר בארות ומתקין בדליות באהוז היהם על כל ה"פריצים". את פניו קבלו בכבוד, אף כי היה רק בצליל-לאבה, קבצי לו דירה ב"הדר שני" של בית המדרש, וכנדיל היה מסמס אתי כעבד את רבו. ההכונה היה רבה וענין רב ניתן לו לצנית בימים ההם. אהרן דוד הקר ויצא, כי את הבאר נחץ להעמיק לכמה וכמה אמות, כי יש צורך בדבר לנקות, לקרותה כהדש בקורות אלונים. ימים אחדים היו פעלות יוצאות ועגלות באית, מביאית קורות וקרשים צהובים-לבנים, שטרף שקוף היה נוטף מהם. גרזנים הרים ומבזיקים היו ננצצים בקירות, כפיסים לבנים ורטיבים היו נתזים באייר ומבזיקים בטמס האביב. באחד הימים האלה קרה הדבר, אשר נדדיל בעיני עד לאן-צריך את אהרן דוד: הוא ירד אל תוך הבאר בעביט הקשור אל קצה החבל, שהיה כרוך מסביב לקילון. הקצה השני היה נתון בידי כנדיל, שהיה מוכין את עצמו פסם בפסם על פי הבאר וקרא למטה: "עוד? עוד?" אהרן דוד היה עונה לו בקול עמום קצת, ורק שהיה חזק ובוטח, וציבדה זו הפליאתני מאד. כשעלה אהרן דוד מן הבאר היה בעיני כאדם הסב בגסיעה רחיקה, וכבטט שהייתי נכון לתקוע לו כף ולאמר לו "שלום עליכם". כבאית מצולם רהוק וזר ומופלא היו בעיני גם הקירות השחורות והרקובות, שהועלו מהבאר. עליהן נוצצו אנגי מים, ופה ושם הריקה עליהן הלודה שמנה ומבזיקה. בצליהבתים, שהיו כתפלים בבית-המדרש של הרב (שכבר יחד עם הבאר הייתה שייכת לבית המדרש), היו מהכנסים על יד הבאר בין מנחה למערב, מסתכלים יפה יפה בקורות הרקובות ואומרים מהוך נענוציראש: אך אלה היו קורות! רק לפנים אפשר היה לצבוא קורות כאלה! בימינו קורות כאלה אינן בנמצא כלל... לטעם הדברים האלה הייתי גם אני כתבונן בסוסילב בקורות ובא לידי ההלטה, כי הקורות האלה הן באמת מיוחדות במינן. ראשית הן שהורות כל-יך, שנית: היא ההלודה הירוקה והמבריקה המכסה אותן, ושלישית: — ואחרון אהרון הביב — כוצאן. אותה עובדה, שהן נמצאו כמה וכמה טנים בהוך הבאר, שונה עליהן הן ביוחד בעיני.

כן, קורות כאלה אינן עבטיו בנמצא. הייתי מהרהר ברהסי-כביד. כשכלתה המלאכה, לאחר שהותקנה הגדליה, והבאר ציפתה מלבעלה בקורות עבות הרגשתי פתאם, כי חסר לי דבר מה, כי חסר לי פי הבאר לפנים, כשהבאר עוד הייתה באר פשוטה ככל הבארות, הייתי איהב לפעמים, כשלא היה איש מסביב, להרכין את עצמי על גבה ולהסתכל בתהיטה. כצהרי הקיץ, כחום היום, הייתי שואף מלוא ריאתי את הצנה הרטובה, שנדפסה כפעמקיה האפלים, ובלילות לבנה לא כבעו עיני כראות את הזהרורים הקרים והאורורים, שדבדמו על הלכת המים. הלכה זו נדמתה לי כחלון בדולה מלוטס של ארכך קסמים. המגיע עד טבור הארץ. מבעד לחלון המלוטס, הקורץ לי בזהרורים

מתרוצצים, הייתי מתאמץ לראות את הנעשה פנימה. עכשיו, כשהבאר כוסתה גסתם הגולל על ארמון הקסמים, ואולם כעין פצוי על אבדה זו היה לי האהל הקטן, שעל קרקעו היה טטות חציר וקש ובכתליו תלו הדליים והאסל, ילקוט בד עם לחם ובצלים, שק הטלית והתפלין וקתן של פה. באהל זה היה מנדיל מנמנם כחום היום, לאחר שהיה גומר את עבודתו, לשם היה מכניס את אורחיו ההגונים, את האכרים בני הכפרים הסמוכים, שהיו סרים אל הבאר להשקות את סוסייהם ומשלמים למנדיל פרוטה בכל פעם, ושם היה משוחח אתם על צנינים שונים, על יבול השנה, על מחיר שבוילת שועל ועל איזו מלחמה שהיתה או שתהיה. לפעמים היה מנדיל משאירני לבדי באהל זה, כשהיה הולך לראות בשלום בנו, שוליא דנפת. אז הייתי נועל מבפנים את הדלת, משתטח להנאתי על החצר היבש והריחני ומסתכל שעה ארוכה בקרן השמש, שהיתה כוקעת מבעד לפרצה הקטנה שבכותל האהל וברצועת האור היורדת באלכסון והמגוונת, שהיתה מרפפת כחלל של האהל כגשר אורירי המכוסה באבקת זהב. כזה בודאי יהיה הגשר, שעליו יעברו בני ישראל לארץ הקדושה, לכשיבוא מלך הכשיח הייתי מהרהר. מסביב דממה ומבעד לפרצה הצרה שבכותל האהל אני רואה את הככר הרחבה שטיפת הנגוהות השקועה בשנה. בית המדרש הישן סחוף גם הוא באור השמש ועל גנו המכוסה אוב מנתרים אנקורים. הדודבניות הענפית הצומחות בחצרנו שולחות את דליותיהן מעבר לגדר ואני סופר עליהן את הגרגרים המאדימים מבין הפנפים. הנה נראה על איש על החול המבהיק, הצל הולך וקרב, קול דפיקה בדלת האהל, אני פותח ורואה לפני את המתמיד הבריסקאי הנכנס לבית זקני במוצאי שבתות. זהו בחור חסון ורחב־כתפים, פניו רקובים מזה, מגבעתו מופשלה על גבהתו וצוארון חלוקו פתוח. הוא מסיר מעל הכותל את קתון הפה, מעמידו מתחת לצנור, מרים ומוריד פעם ושתים את המטלית ומים זכים נשפכים בהמולה. הוא מברך בלשש "שהכל", מריק את כל הכלי, משיבו למקומו והולך לו מבלי דבר דבר, ואני רואה את גבו הרחב המתנועע הנה והנה עד העלמו בסלוש של בית המדרש. דממה ואורה חמת. טפות זכות מטפטפות חרש ארצה מפי הצנור. מבעד לחלונות בית המדרש מתפרץ נגון עצוב ומלא כליון נפש. גל אהבה חמה לתורה הקדושה שוטף את לבי ואני שוקע בהרהורים על האבות הקדושים, שהיו חופרים בארות בכל מקום בואם, ונוכר בבארה של מרים, שהיתה יוצאת אחרי בני ישראל בכל זמן תעותם במדבר. את כל הדברים האלה ידעתי מסי זקנתי, מצאינה וראינה, שהיתה קוראת מדי שבת בשכתה אחר הצהריים. ידעתי, כי במדבר לא יצמח שום דבר, לא אילן ולא פרח, וכי כולו מכוסה כתול. אין זאת, כי הוא דומה מאד לככר זו של בית המדרש, אלא שהוא גדול ממנה הרבה. מהרהורי אלה מוציא אותי זקני הפיתח פתאום את דלת האהל ומחייך לעומתי, כשהיא מחויק בידו אגס גדול, תאוה לעיניים. אגס זה הוא מגנו של לוגר, אחד מחסידי אומות העולם, הנכנס לפעמים אצל זקני להועץ בו בענינים שונים. גן זה גדול מאד ובו צומח כל עץ פרי, ואמת מים עוברת לרחבו, ונתיכו סוכת נצרים, מסוככה מכל עבר בגפני בר. אני הייתי בו פעם אחת עט זקני, אך כלב גדול הנפל אז עלי.

ומהיום הוא יראתי להכנס לשם. אך זקני, שהרופא צוה אותו לשאוף אויר צח, מטייל בו לפעמים ומביא לי משם פעם בפעם אגס או תפוח. את זקני אני אוהב מאד ואיני ירא ממנו כלל. מנדיל אומר, כי כל העיר יראה מפניו, השוחטים יראים, הדיינים יראים, בחורגי הישיבה יראים, ואולם אני איני ירא כלל. הוא אמנם גבה־קומה ועיניו עמוקות וזועמות וזקנו הלבן כשלב ארוך מאד, ואולם כשהוא מחייך, אני בטוח, כי הוא טוב לב לא פחות ממנדיל בעצמו. אני לוקח את האגס, יוצא מן האוהל ואנו הולכים הביתה לסעודת־הצהרים. הסבתא מקבלת את פנינו בנדנוד ראש וטרוניה. הוא עוכר את החינוק בידיו ממש! בטוהה היא, שסוף סוף או שאטבע או שאהיה לשואב מים. סבתא יודעת את חולשתי לבאר, גם המבשלת ריזה יודעת חולשתי זו, וכשהיא רוצה להקניטני, היא קוראת לי „שואב מים“.

עברו שנים ואנכי כבר נער בן שתיים־עשרה העסוק בלמוד התורה על הימים וגם בלילות. דממה בבית־המדרש הישן, רק נרות הנשמה מפעפעים חרש ומרקידים צללים משונים על הכתלים המסוידים, שכהו מרוב ימים. אברהם החגר, קבצן זקן מן הקנטוניסטים, ישן ב„חדר השני“, ואני מרגיש בעין הכרת תודה לנחרתו הקטועה, שהיא מעמיקה עוד את הדממה אשר מסביב. יישן נא לו ר' אברהם, יישן נא לו העולם כולו, יישנו להם במנוחה: עוד יש שומרים לעולם העיף והחוטא אשר לא יישנו ולא ינומו. האורלוגין הצתיק מנקש את נקישותיו המרדדות, מברז הכיור שאצל הדלת מטפטפת לפעמים למטה אל תוך בית־הקבול איזו טפה רשלנית, מסביב למנורה שעל שלחני מפוז פרפר בזמזום בלתי פוסק, אני רואה פתאום בקלקלתי, שאני מסיח את דעתי מלמוד התורה והגני מתחיל להנוצע ביתר עוז על הספר שלפני מתוך נגון עצוב ועמוק, מוצץ ובוקע לפעמקים. תנו רבנן, תנו רבנן — והחיים יפים כל כך, והתורה מתוקה, ורובנו של עולם הוא אב הרחמים! תנו רבנן, תנו רבנן... אני מתלהב יותר ויותר, ולבבי תל־ל־רחמים לעולם העיף והישן, שאינו יודע ממתיקותו של תלמוד תורה בלילות, ולזקני העורך־עכשו „חצות“ בביתו, זקני זה, שהוא הליך וחלש מיום ליום, ולמנדיל שואב המים הישן עכשו באוהל של הבאר. תנו רבנן, תנו רבנן... בית־המדרש כבר נתרוקן, הישיבה נתפוררה, מתמידים אינם עוד, וזקני נאנח בלילות על ימים רעים לתורה הקדושה. תנו רבנן, תנו רבנן... צללים משונים מתנועעים על גבי הקירות. מאריכים לשון, שולחים יד ורגל ופתאום מתארך צלי מאד ונעלם אחרי ארון־הקודש. גרוני נחר מצמא, חם לי עד מאד, ואני קם ממקמי וכותח את החלון. כפת תכלת קרירה משובצה בכוכבים רטובים ומרטטים פרושה מנפץ לציפה האפל והריחני. גונה המנורה נופל על גג האוהל שעל הבאר ובשטח המואר צץ צל חור של צמרת אילן. מעבר לגן מנשב רוח צח ומבושם. אני יוצא מבית המדרש ונגש אל הבאר, שואב מלא־חפני מהחבית המלאה ושותה בעונג מיוחד את המים הקרים לנוגה הכוכבים הרטובים ולנשיבת הרוח הצח. מה רבים הכוכבים,

מה אפלה ועמוקה כפת השמים ממעל למדבר, ובני ישראל צועדים חרש בחור העמוק והרטוב מטללי לילה, ורצועת מים זכים, רצועה שחירה ומבהיקה בחשכת הלילה נמשכת בעקבותיהם בין החולות...

עלי באר ענוֹלָה

באר חֲסוּרָה שְׁרִים,

קְרוּה נְדִיבֵי עֵם

במחוקק במשענותם

וממְדָבֵר כְּתִנָּה...

פתאום עלה אלי קולו של מנדיל מתוך האוהל.

— מי כאן?

— אנכי: אוריאל.

בלילות הקיץ החמים נוהג מנדיל לישון באוהל הכאר. כאן, לפי דבריו, האויר יותר צח מאשר בביתו. הוא פותח את הדלת וכוציא את ראשו המדובלל המכוסה בכפת קטיפה מעוכה.

— מה, אוריאל, אתה רוצה לשתוח? למדת? שב, שב. כן, הסבא למדן, האב ז"ל למדן וגם הבן למדן. למוד, למוד, אוריאל. תגדל ותהיה לרב גדול, כסבא שיחיה. משטאי שלי אין לי נחת. אכנס יש גם בעלי-מלאכה הגונים, אבל הוא סר כן הדרך... גם להתפלל אינו רוצה...

עוד שעה ארוכה אני מדבר עם מנדיל. הוא זקן הרבה, בזקנו זרקה שיבה וכתפיו הרחבות והאמיצות נכפפו ונחעקמו. ואליס באז וכעתה עודנו טוב לב ותם נפש ואיהב להסיח דאגתו בשיחה בִּשְׂפִי. בין כה וכה והשמים מהוירים ומתיך הגן שבחצרנו נשמע צפצוף צפרים מעירות שחר. מנדיל יוצא כן האהל, רוחץ את פניו ומסיר מעל היתד את שק־הטלית שלו; הוא הולך להתפלל ותיקין. צמרות הדובדבניות מתנועעות לאט לרוח הבוקר. ציצים לבנים נופלים פה ישם ארצה. על הגדר השחורה מזהירים רסיסי טל.

קול הצפרים הולך וחזק. באויר החור משתפכים צפצופים מלאי התעוררות, הקוראים לחיים ולפעולה.

אני מרים ומוריד פעם ושתים את הכסלית, קלוח קר נשפך בהמולה מפי הצנור, אני רוחץ את פני ואומר ברכות.

רוח צח של לפנות בוקר כנשב על פני ומקרר את פני הרטובים מן הרחיצה. לי נדמה, שהנני נזיר צעיר, העולה מן הטב ליה.

קרן חלילית הפוה את גג האוהל. אגלי המים, שהיו תלויים ועומדים בסי הצנור, התחילו פתאום כזהירים כאבני הן.

והסנים חולפות. כבית המדרש הישן לא ישמע עוד בלילות הנגון העצוב והעמוק המוצץ את הנשמה. מנדיל שואב המים כבר זקן מאד וכבר חדל לישוב

עַל דְּבַר קִנְיַן הַסּוּס. הַאֲוֵחַל שֶׁעַל הַבָּאָר נִתְמַטֵּט קֶצֶת וּפֶה וּשְׁם נִרְאוּ בְקַעִים
בְּכַתְּלָיו וּבִנְגוּ, וְאוֹלָם אֲנִכִי עוֹדֵנִי אוֹהֵב כְּקִדְּם אֵת מְקוֹם שְׁעִשׂוּעֵי יִלְדוּתִי.
אֲנִכִי כִבֵּד בַּחֹר גְּדוֹל. אֲכַסְטְרֵן עִם הָאֲכַסְטְרָנִים, וּסְפָרִי מִיָּנִים נוֹשְׂרִים
מַחֲקִי, וּבֵין הַסְּפָרִים הֵתֵם יֵשׁ סֵפֶר אֶחָד הַמוֹשֵׁךְ אֵת לְבִי מֵאֵד, וּבִסְפָר זֶה
יֵשׁ שׁוֹרוֹת אַחְדוֹת, שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ אוֹתָן עַל פֶּה:

מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ הַלֶּבֶה

בַּת הַשׁוֹלֵטָן הַיְפֵה־פִיָּה

אֵל הַבָּאָר לְפָנוֹת הָעֵרֶב

שֶׁם מְקַלְחִים מִיָּמֵי כִסְף...

זְקֵנִי כִבֵּד שׁוֹכֵן עִפְרָי, וּבֵבֵית הָעֵלְמִיָן שֶׁל עִירְתָנוּ עוֹמֵדֵת מִצְבַּת אֲבָן, שְׁעֵלֶיָה
חֲרוֹת בְּאוֹתִיוֹת זֶה־בֶּ: פֶּה נִטְמָן הָרֵב רַבִּי אֶלְחָנָן. הֵרֵב הַחֲדָשׁ, שְׂבָא לְכַהֵן
בְּמִקְוֵמוֹ, הוּא מִן הַ"צְעִירִים" וּמְדַפֵּיס בְּ"הֵרֵה־רֵה" מֵאֲמָרִים גְּדוֹלִים בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל
וְאוֹרִיתָא", הַחֹטֵט הַמֶּשׁ לִשְׁ"י, "כִּי לֹא דִרְכֵיהֶם דִּרְכֵּי". בְּמֵאֲמָרִים אֵלֶּה הוּא
מוֹכִיחַ. כִּי הַצִּיּוֹנוֹת מוֹתֵרֵת מִן הַחֹרֶה, וְכִי הַקּוֹנָה אֶתְרוּ מֵרֵאשִׁיז לְצִיּוֹן
הוּא כְּמִקְיִים נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְלִרְבַּ בַּת —

מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ הַלֶּבֶה

בַּת הַשׁוֹלֵטָן הַיְפֵה־פִיָּה

אֵל הַבָּאָר לְפָנוֹת הָעֵרֶב,

שֶׁם מְקַלְחִים מִיָּמֵי כִסְף...

הֵיחֵה זֶה בְּמִזְרָה אִם בְּדָרוֹם? תַּחַת שְׁמֵי גִרְנֵה אוּ בְגִדְד? — אֲנִי נֹזֵחַ
בִּיהוּדָה הַלְוִי וּבִשְׁלֵמָה אֲבָן גְּבִירוֹל וּבִאֲבֵרָהִם אֲבָן עוֹרָא וְנוֹתָן אֵת מִשְׁפֵּט
הַבְּכוֹרָה לְסִפְרָד. שֶׁם יִפּוּזוּ תְּפוּחֵי־זֶהָב וְאֶתְרוּגִים, וְהַאֲוִיד מֵלֵא רִיחֹת שׁוֹשְׁנִים.
וּבֵין עֲרוּגוֹת הַשׁוֹשְׁנִים צוֹעֵדֵת לְאֵטָה אֵל הַמְזֻרְקָה בַּת הַשׁוֹלֵטָן הַיְפֵה־פִיָּה. פְּנֵיהָ
שׁוֹפִים וְעֵדִינִים וּמְעַל לְעֵינֶיהָ הַגְּדוֹלוֹת גְּבוֹת מִשִּׁי אֲרוּכּוֹת, נִטְוִיֹת כְּקִשְׁתוֹת.
צִמְתָּה הַעֲבָה וְהַשְׁחוּרָה יוֹרֵדֵת עַד מִתְּנִיָה וְלוֹת לְבָבָה הֵרֵם מִתְרוּמָם יוֹרֵד; עַל
כַּתְּפֵיהָ הַחֲטוּבוֹת מִטְּפַחַת תְּכֵלֶת הַמִּתְנוּעֵצֵת לְרוּחַ הַעֵב. אֲנִי הֵייתִי רוֹאָה
אוֹתָהּ בְּבֵית אֲבִיהָ הָרֵב וּפּוֹגֵשׁ אוֹתָהּ לְפַעֲמַיִם עַל יַד הַבָּאָר, לְפָנוֹת עֵרֶב,
כִּשֶׁהִיא בֹאָה לְשֹׁאֵב מַיִם.

מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ הַלֶּבֶה

בַּת הַשׁוֹלֵטָן הַיְפֵה־פִיָּה...

לֹא מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ, אֵלֶּא בְּמוֹצָאֵי שְׁבֹתוֹת. אִזּוּ הֵיוּ כְּמַעֲט כֹּף גְּרִי הַרְחוּב
מֵתֵאֲסִפִּים אֶצֶל הַבָּאָר לְשֹׁאֵב מַיִם לְ"הַמַּיִם" שֶׁל ח. ל. הֵיִרֵחַ שִׁפְךְ אֵת אוֹרוֹ עַל
פְּנֵי הַכֹּכֵד הַמֵּלֵאָה שֶׁאוֹן. גְּשִׁים וּגְבָרִים, בַּחֲזוּרִים וּבַחֲלוֹת, יִלְדִים וִילְדוֹת. אֲנִכִי
עוֹמֵד בְּפֶתַח חֲצָרְנוּ וּמִתְבּוֹנֵן בְּקֶהֶל וּמַחֲפֵשׂ אוֹתָהּ בְּעֵינַי. אֲנִי רוֹאָה אֵת פְּנֵיהָ
אֵךְ הַנְּנִי מְכִיר אוֹתָהּ עַל פִּי צִנְתָּה הַעֲבָה וְהַשְׁחוּרָה וְעַל פִּי מִטְּפַחַת הַתְּכֵלֶת

אשר על כהפיה החטובה. ואולם הנה הפנתה את פניה, והיא דורשת בשלומי מתוך צחוק נעים והרכנת ראש. איני יודע מה היה לי, אך איזה גל חס שוטף את לבי על גדותי, ואני ממחר להכנס אל החצר ומשם אל הן, ועת רבה אני יושב כחולם תחת עץ דובדבנים

יום יום עָמַד עַבְד צֵעִיר
עַל הַבָּאָר לַפְּנוֹת הָעֶרֶב,
שֶׁם מְקַלְחִים מִיַּמֵּי-כֶכֶף.
עַם קָל יוֹם יִלְבִּינֵנו פְּנִי.

בכל יום ויום לפנות ערב אני מתהלך הנה והנה על יד הבאר. זקנתי חושבת, שאני חוזר כאן על צמודי, מכיון שהבחינות הולכות וקרובות, והיא נאנחת על שעזבתי מקור מים חיים לחצוב לי בארות נשברים, על שהמירותי את התורה הקדושה בלמודי חול, ואולם אינה אומרת לי דבר. אך על זאת יבא לבנה, שפני הולכים ומלבינים מיום ליום ובבשרי בא רזון.

— אוריאל, הן עוד לא סעדת פת-ערבית. יש מרק ירקות, יש קשואים כבושים, יש המאה וכותה. הספרים שלך לא יברחו ממך. טיף את ידיך ושב אל השלחן.

ואני מתהלך דומם הנה והנה ליד הבאר. אני מחפש את עקבותיה על פני החול, אני מחכה לנס, אולי תבוא הנה, אף כי לא מיצאי-שבת היום. השמים הולכים ומאפילים, לילה של סוף חודש, הכוכבים נוצצים בוהר עז וחד, מבער לחלונות הפתוחים של בית-המדרש אני רואה את האלונטיח הלבנה המנפנת לרוח הלילה. מן הגן עולים סלסולי הזמיר, שיחי החרולים שעל יד הגדר מדרשים, כאילו הצללים המתטתחים מהם מתלחשים כדממה:

— מי זה העלם?

— עבד שבוי.

— כלום זה לא אוריאל, נכדו של הרב המנוח?

— לא, והו עבד ערבי, שהובא ממרחק, טירכתי תימן לשרת לפני השולטן.

— ולמי הוא מחכה סה?

— לבת השולטן.

— ומה לו ולה?

— הוא אוהב אותה.

— אבל כיצד הוא מעיז? עבד פשוט שכמותו...

— לא, איננו פשיט. הוא מגוע היחוס. ידי רב לו בכל חכמה ומדע.

הן נם אבן עזרא סבב ימים רבים בארצות ובמדינות כמסכן בווי, אף כי היה מלך המשוררים... הוא אוהב אותה עד מות.

— והיא?!

סלסולי הזמיר מרעימים מצמרות הדוכדבניה העבותה שבתוך הגן ונמונים בעט בעט בהמיה עזונה, כמימי כסף המקלחים חרש. אני פוחח אה דלת

האוהל, נכנס פנימה ומסתחט על רצפתו, על צפוי הבאר. חציר אין פה פוד, מנדיל חדל זה מכבר ללון פה, הוא חולה את רגליו וירא מפני הצנה. קרן כסף בוקצו מבעד לסדק של הנג, משתחזת על הכותל ומכסיפה את התרמיל התלוי על יתד. מנשבת רוח קלה, רוח הצחות. התרמיל התלוי בקיר אינו תרמיל אלא כנור, כנורו של דוד המלך, עליו-השלוש, ורוח הלילה מרעידה את מיתרי הכסף שלו, ושירה נפלאה משתפכת אל נפשי. ושם בבאר פנימה ארמון קסמים המגיע עד טבור הארץ. לארמון הקסמים הלון בדולח מלוטש. ומאתרי החלון יושבת בת השולטן היפהפיה, יושבת נחמה בת-הרב.

ויהי ערב והנסיכה

אליו פנתה וברקש:

שמך מה הוא, קה ארץ?

ימה נוצף כי ארץ?

באחד הערבים לפנות קיץ נכנסתי אל הרב לקחת עמו דברים בנוגע לאגודה הציונית ולא מצאתיו בביתו. בחדר המרווח והנקי ישבה נחמה ועסקה ברקיעה. היא בקשתני לשובת ונכנסה עמי בשיחה. שאלה אותי למעשי וללמודי וספרה לי אנב אורחא, כי גם היא מתכוונת לבהינות, היא רוצה להיות מורה. אני בלעתי כל מלה ומלה כבכורה, אך בעצמי כמעט שלא הוצאתי הגה מפי. אז אמרה לי, ששמעה, כי כותב אני שירים, והיא רוצה מאד לקרוא איזה שיר משירי. היא רוצה לדעת את תוכן שירי.

אז העבד ענה אותה:

שמי הוא מוחמד, ארצי תימן

ומוצאי מבני עזרא

שימותה, עת יאקבו...

על אושר סחב את רגלי, אך דברי לעו ואני החשיתי. מה יכולתי להגיד לה? כעבור ימים אהדים, ביום חול, פגשתיה לפנות ערב על יד הבאר. היא אמרה, שהיא מחכה עד שיצא אביה מבית-המדרש אחרי ה"מעריב". מאז החלונו להפגש על יד הבאר לעתים קרובות. לילות תמוז הנפלאים... אלה לא עצי דובדבנים הצומחים כנגנו כי אם אתרוגים ותפוחי-זהב, והפרחים שעל יד הגדר לא פרתו הקמיליה הם כי אם שושנות יפהפיות. הבאר היא באר שיש הזורקת את מימיה אל על, מימי כסף המקלחים ברנה חרישית.

שמי הוא מוחמד, ארצי תימן...

והיא מאמינה לי, מאמינה לכל דבור ודבור שלי בשעה שאני נוגע בירי אל דה. רק בידי אני נוגע אל ידה, אך איני מתבקה ועל אחת כמה וכמה

שאני מנסקת. עדים רשמים האצלים והכוכבים המזוהרים ואגלי הלל, כדים בתלי ביהותהבדרש ופצי הדיברבגים והבאר, כדים האתרוגים והפזיזיהוהב וכרונות השישנים ובזרקת השיש...

ומיצאי בבני צנרא,

שיסוהי עת יאקבו.

העצים כבר התחילו להסיר את עליהם הלילית נעשו צוננים, אך אני הייתי בתהלך על יד הבאר עוד יותר כבראסונת. הייתי בתהלך לבדי כביכה הבחון, וזקנתי הייתה פיתחה פעם כפעם את הפחשש וקוראת לי ואינה בקבלה הטובה מפני על יד הגדר רשרשו גלים ונבלים, הכוכבים הקרים של שלהי אלול הסיכו במעלה כבתים, ואני עומד על יד הבאר וכפחשש את שקבותיה, נזכר בלתיצת ידה החפש ובקילתה הערב. כה זה היה לינו כה זה פילי לינו הרב נקרא אחרי כבוד לפני ואם בישראל ויהד עמו טובה גם נחכה את פירנו. ואני נשארתי לבדי, אני עם הבאר.

ומיצאי בבני צנרא.

שיסוהי עת יאקבו.

נראת, שאיני בבני צנרא, אני לא מתי. אך כשקרתו את עיר בולדתי לאתר שנים רבות היתה ראשית דרכי אל הבאר.

III היה יאבר...

אני מהפטי בכל הררכים ובכל הנתיבות, באההה לא עבר גם אדכו. ובכפלות הכנוסות. עד פסגית הררי עד ובפחתות פמוקות, בים וכיסתה. אני בתפשו ביום ובלילה, עם צאת השמש ועם בואה, בהיות הדכנה ובנהים הספרה. אני כחפשו כצחוק חילת, בליסיות הנצרה, כדברי הכבים, בחולצות לצים. אני פוקר יפרים כסורט, אולי אמצאנו בתחתם, אני גוסע מהדש, אולי יצכה לי פתאום משה. אני איתב את כל עננה ובתהקה על הליפותיה והבורותיה, אולי אראנו באהת כבורותיה; אני חוקר את זרבת החשף לרוח גישבת, אולי יגלה לי כרשש בני גלים בתרגסיו. אני רובו אליו כמציקה אלמה, קורא בהפלח לחשתה. שיאג בקצף העצין, ויש גם אשר אתהפס לטוהוגפש, לשמן משהו אלי כשרבתה.

והיא איננה.

ולי רק ידעתי את שבו כי אז אולי היקף לי, אך גם שמו נשכה כבני. כבר נצקם גמי מרוב שכה כפיף על גוללים שתיקים וספרים חדשים, אולי אמצא פתאום את רשש הנשכה. ככל יבש מוהי מרוב השם נוטרקין וניסטרואית אולי התבא כצירופיהם השם הנשכה.

והוא איננו.

ולו רק ידעתי את מראתו—אך גם מראתו איננו ידוע לי. בלעדי לפגוש אני דואג, איולי השארתינו מאחורי, ובסובי אהורגית נדמה לי, כי הוא לפגש. עת שיוני האחת עוד כביסה ישנה, כבר פנתה לפסאף פיגי הסגולה. ואני ירא הכיז איולי הקדמתי או איולי אחרתי, וכל בקום לא בקושי וכל זמן לא זמני.

ולו רק ידעתי מה הוא, ולו רק ידעתי מתי אבד לי—אבל זה איננו ידוע לי. אך זאת ידעתי: היה היה לי ואבד אבד, ולא אדע מה ומה. ולו רק יכולתי להפקיר את אבדתי, להסתלק ממנה—אך יום ולילה אשכח קול קורא: אל הסקוט ואל הנוח; לך ובקס, לך והפס.

לך ובקס, לך והפס... כבר בצקו רגלי וכבר נחר לבי ואין בליה בלשוני להנות את הנגתי. ואין הונך בי ואין סוכך לי, כי איך יעורוני, ואני לא אדע בכה אזור. איך יראו לי את הדרך, ואני לא אדע לאן פני בודדות, איך יהנו לי את מבוקסי, ואני לא אדע מה אבקס. היה היה ואבד אבד—אלה הם כל הדברים אשר בני, ואם יסאלני איש מה היה ומה אבד, לא אדע מה להשיב לו והייתי כמתהבב...

הנה זמון זמון לפתאום בהדרי בעצם יום חורף, בצהרי יום. איך זה נפקח זה לטוב ספר אחיו אשר הבו לגדע בכתו, ואיך זה בא הנה לתדרי,—פלא הוא. בצעם יום חורף, בצהרי יום החחיל לזמון, ואני מקסים היכס איולי יגונב אולי דבריהם... אך הנה נאלץ הזמון, הזמון קפא שנית על הסותל הססויד, ושנית מפרססת מופסי אותה החסיה שאינה פוסקת: היה היה ואבד אבד. על הרחוב הרחב והיפה פרושים דמדומי ערב אביב. קרנים אחרונות כפוזות על פרסוטי הגנות, מטפסת רוח חזקה, רוח של סלחי אדר. ביצרים הצרובים מטתקקים עתה בודאי הפגמים השתודים, אשר מפעם לזמנים עננים נסגרים. פגים צעירים מתמקקים ומתאפלים ועל תלחלי זרמם. טאות צערי ערב המתלפפות ברוח ומחפשות את קניהן. בשיבת החוקות דוהרים סוסים פראים, שואפים אל קרבם את ריח האדמה שהשחירה, ריח רטוב ורענן, אשר עם ערב הוא הריף ובטיסם שבערוב. וכל זה כספרות לי לא הנסרות האביביות המסחרות לעביר, כשתן כחוקית בידיתן את קצות מגבוליהן, פן ישאן הרוח, ההדק את ספליהן לפרסותן ומבלים את רגליהן הרקות והאביצות; כל זה כספרות לי לא התרוות המוקפת שבמתיכסל אשר מטיגי צברי הרחוב, כי אם היוגיות המסחרות, וגיביות החלונות הפזיזים אשר בדיוטית העליונה. מטפסת רוח חזקה ונדמה ברחוב, פלחה רגל צובר רטב, רק קרנים אחרונות כפוזות על פרסוטי הגנות, והתדויות נסום מרובות הנה והנה מוצרות ונדעבות הישיות, והחרות עמוקים מתלקקים וכסום בוגיות הנצות הנה והנה לרוח ערב האביב, ערב של סלחי אדר. אני סומך בסרתק לפקושי ומדביק את מבטי המוצק אל הלנות הקטנים ונדמה לי רגע כי בד אחת בעט יכולת הלוט הלוט על סוד יסודי, אך כבר כבר קרנים אחרונות פגטי החטפל שיפכים את אירם החור על כרצפת האפסים, כאחד תלגוית

הפתוחים נשמעה מנגינת פסנתר, נשאת כרכרה מרקדה, אשר רכב לבוש ארגמן כנצח עליה, וכנפשי מפרכסת שנית ההמיה שאינה פוסקת: היה היה ואבד אבד...

מה היה ומה אבד? לא אדע, לא אדע. אך יודע אני, כי כל אשר לי לא זה הוא, כי נפשי היא כנרתיק ריק אשר נשטט מכנו הכנור, כי כל ת הם רק הד עמוק של זה אשר היה ואבד. היה ואבד, היה ואבד... כאשר תהכוכך ותתקמט השלחופית, שיצא מתוכה אוריה, תחת המועקה של אותו אור עצמו, כן מתכוצת ומתקמטת גם נפשי שנתרוקנה תחת המועקה של זה, אשר היה ואבד לה. אך האם אפשר להכיר את הכנור על פי הנרתיק? האם אפשר להבחין את הקול על פי ההד? ועל פי הריקניות של נפשי איני יכול לדעת מה היה הדבר אשר מלא אותה, ועל פי המועקה, שתחתיה תשוחחתי, איני יכול לדעת מה הדבר המעיק עליה. רק יום וליילה תשוחחח ותתענה, תתענה ותליה מעצוים נצלמים לאבדתה הטמירה. מה היה ומה אבד ומתי זה היה? לא אדע, לא אדע. נרתיק כבלי כנור, הד מבלי קול, על מבלי גוף. הגוף אבד לפתע פתאום, אך נשאר צלו התועה ברחבי העולם כווד ומחריש ומור, תופה ומחפש.

סופת קיץ מתחילת בחוף, והליילה הסוער נשקף בחלון, שעל פניו האפלים והכרסטים מקלוחי הגשם מתלקחות וכבות לרגעים עינים מבהיקות באור כחול. לאור העינים המתלקחות נראים לרגע סולמות של נוזלים בין השמים והארץ והם מתנדנדים ברוח ומסתערים לעברים, וקצם התחחון מתנפץ בלי הרף על הקרקע, ורסיסים מזהירים נפוצים על כל צד. מתנדנדים הסולמים ומסתערים לעברים, אך נפול לא יפלו, כאילו היו קשורים לשמים בחבלים אשר לא ינתקו. ממרחקים עולה שעה כבדה של פרסות סוסים, כאילו גדודי פרשים ירדו למטה בסולמות התלויים בין השמים והארץ, אך הדום לרגע שעת הפרסות ואז תשמע מן הגן שיחת הרקלים, שיחה סוערה ורבת קולות. הליילה לילה לאין שנה ופתאום יגונבו אלי מן הסערה איוו קולות, הידועים לי משכבר. מי זה יורד בסולמות ארצה, ומי זה טס על פראי סוסים, ולמה רגשו דקלים בגני העוזב? אך הנה מחוירות פאתי קדים, הגדר של הגן שחורה מטחבו, שליליות ככוסות קצף לבן משתלשלות בהצר והקוצים הצוכחים בקצהו גדלו ונתעבתו עוד יותר. כתוך סבכי הקוצים נראית תרנגולת היוצאת ממחבואה במתינות ופנערת את כנפיה ודוגרת בתמיהה. הדקלים בגן שקועים בשנה אחרי לילה בלחות, לא ינועו ולא יזועו, והם נראים לי רגע רעננים ומחודשים ומשנהו – עיפים ונדהמים, דממה וחורון, ואלונגהי התלויה על הקיר נראית לי חירה כאד, חורה ונבהלת, והיא לוחשת לי בדככה, מתוך פחד כמס: היה היה ואבד אבד...

מה היה ומה אבד? – בוקר קיץ. אבק לבן רובץ על הרחובות המעוקלים של הציר העתיקה. השמים כחולים וטהורים עד להפליא, השמים הצעירים נצח אשר כמעל לעיר העתיקה, וצפרים עפות כמעל לבצעות הרחוקות. כל בשירי לוחט בחום החודר בבעד לבגדים, והרשרוש היבש של האבק הלבן צורם

את אזני ומוביש את לשדי, אך השמים הגבוהים צעירים ורעננים והם מרעיפים טל לא־נראה על עצמותי החרוכות. אני צועד במהירות, אני נחפז מאד, כאשר לא נחפזתי זה ימים רבים, ואיני עומד לנוח בצלו של אילן או כותל. בכית־החוליים שוכבת הנערה אשר צבע עיניה כצבע ים כנרת ומראה שערותיה כמראה הלוּלִיבִים אשר נחרכו קצת ויאפילו מלהט שמש. בחדר דממה וצל נעים, הוֹילָאוֹת מופשטות על החלונות, מבעד לסדק הוֹילָוֹן פּוֹרֵץ אלי קול שמש עליו, חידר לבקבוק הוכוכית הלבנה העומר על השלחן ומפלט במים נתיב פתחול המרטט בשלל צבעי קשת. על חספא אצל מטתה צנצנת ברולח מלאה מים, ובה צפים פרחי השטה הצהובים, דמומיות אחדות מהרי יהודה ודליה ירוקה של תפוחי־הזהב, דליה ירוקה ומבהיקה כמשוחה בששר. החולה ישנה ופניה אל הקיר והם מכוסים בצעיף דק לסתרה מזבזבים ויחושים, ואני עומד בפתח בלי גיד, מיראה פן אצירנה. אך הנה רטטה פתאום, הפשלה את ראשה, הצעיף נפל מצל פניה, ועיניה הגדולות רחבו ופחדו פתאום כים כנרת בהיות הסער... בזרועותיה החמות והענונות שוכן ראשי העיף, והיא רוחצת אותו מאבק הדרכים בנשיקותיה הרעננות. „איככה זה נודע לך שם, בגלילי הרוחק שלך, כי חלית? האכנס לכן גלה לך זה, כאשר נחש לי גם לבי, כי בוא תבוא?” והיא שמה את ידי על לבה להראות לי עד כמה דופק זה משמחתה, שמחת פתאום, ואודם ענוג משתפך על פניה אשר חרו קצת. דממה בחדר. קרן השמש מתעלסת כבקבוק המים ועושה שם בלטהיה, פרפר לכן מרחף ומזמזם קרוב לתקרה, מזמזם ומתרוגן חרש על אושר חרישי וכשכר, אושר רגעי ונצחי. בזרועותיה החמות והענונות שוכן ראשי העיף, לוח לבה מתרוגם בסערה ומכה גלים בדמי, הגלים הומים וצליליהם ברורים ככה וכזוים גם יחד, והם קרובים לי כל כך, והם באים ממרחק. והם סוחפים את לבי ופורצים גבול, מקעקעים יסודות ומשנים סדרי עולמי, וחדשות נמחות, והנשכחות עולות וצפות למעלה, אך השם הנשכח מרותק כבראשונה לאיזה חלמיש צנקי, אשר שום רוח לא תזוזה משם ושום גל לא יעקרנו... ובעצם האושר הלוהט מפרכסת בנפשי ההמיה שאינה פוטקת: היה ואכד, היה ואכר...

ככרמים דממה. איזה טפטוף מרוד ועמום סופר את רגעי הלילה. האם זה יזל הטל? או אולי אלה דפיקות לבו של לילה? או אולי נסדק הכד אשר בשומרתי וחרש נגרים ארצה אגלי המים היקרים? ממדברות הכחול־אפולוֹלים תוצות אורחות לא נראות ואבוקות בידיהם להאיר את דרך הישימון. אך הנה נגלה הסהר מצל להרי יהודה ואשכלות ענבים ישנים, הרוחצים בטלי לילה הזופו פתאום באור בהיר ורך. תורו אבוקות הזהב אשר לאורחות הגודדות במדבריות השמים והטפטוף המרוד והעמום התרחק ונשתתק. אני דופק בסוסי, יוצא ממשעול הכרמים וממהר לרוץ על אורחי. הסהר בא שנית בעבים, האבוקות התלקחו ביתר עוז, ואני טס בין שדמות קמה, צולה גבעות ויורד בקעות, ומסביב לי דממה ושנת, ומסביב לי נושם המרהק נשימה עמוקה ומלאה, נשימה בת־חרון שקיית בשמי שדי ורנת טללי על. אני סיבב את המי־שבה הנמה, אשר אני שומר עליה, עובר דרך חורשות זיתים, הולך שדות

וכרים ומסביב הרים לי, הרי יהודה. אני שכור כהור הלילה, מקריצות הכוכבים, מזהרורי הטללים, מריחות הבושם, ממרחב החופש. אני טס באויר, כוכבים מימיני ומשמאלי, כוכבים כמעל לראשי ומתחת לי. ליל התקדש חגו הלא אלה הם כוכבי מולדת, אשר אליה שאפתי בנכר, אשר אליהם התגעגעתי ימים ושנים, אשר אליהם התפללתי ממרחקי ארץ, ואני חפץ להשיגם בידי, להקריבם אל עיני; אך כרגע ראיתי, כי אלה הם פרחים, פרחים לבנים, פרחי השקדים העוטרם את כרמי, על עליהם הענוגים, הצחורים, רועדים רסיסי לילה, ואני כגישם למו פי לשבר צמאוני, וכה מתוק עוד כרסיסי לילה על עלי שקדים, שקדי מולדת? גלמוד אני זור וערירי ויתום, אך מה מתוקות ענבי מולדת רטובות מטללי לילה, ולא כדאי להתפח בחצות הלילה, לא כדאי לבכות... הגני מבליג על בכיי, מוחה בידי את דמעותי, וברגע הזה אני נעור, כשאני עימד נשען על רובי בין הגפנים. דממה מסביב, קריצת כוכבים וזהרורי טללים וקול התיפחות הרישית, קול בכי מתאפק, אך כרגע אני בבין, כי זה אותו הטפטף המדוד והעמום, אשר ישנני לפני שעה. האם זה יזל הטל, או אלה הן דפיקות לבו של לילה, או אולי נסדק הכד אשר בשומריה וחרש נגרים ארצה אנלי המים הקרים? איוו נעימה קרובה לי אני כבחין בטפטוף זה ואני מקשיב היטב ואני מכיר. הלא זו נפשי המתפחת. היה ואבד היה ואבד...

...השמים אדומים-עכורים כמעל לנהר הגדול המכוסה בכפור ושלג. עוד מעט ופנה יום, ובאויר הקר והמערפל מנפנים דגלים אדומים, ככנפי צפרים אנדיות. שירת ענות ופדות, שירת קרב ונצחון בוקעת כבעד לערפל השב, אך לא נראים המשורים, לא נראים גושאי הדגלים העטופים בערפל, רק הדגלים האדומים קורעים את מכך הערפל וננפנות באויר ככנפי צפרים אנדיות, שירדו ממרומים נעלמים ושירת פלא בפהן. קרה האדמה וקופאת; השחקים עכורים-זועפים; קודרים ואכזרים החיים, אך הנה ירדו ממרומים, נעלמים צפרי דיגור וצורחות את צריחתן הגואלת כעברי הערפל המאדם מדם, ואני מאוין ומצרף צליל לצליל: מתי נשמע לי זה? מתי נשמע לי זה? אך הצפרים נדמו, כנפיהן צללו באפלת הלילה ובנפשי כפרכתת ההמיה שאינה פוסקת: היה ואבד, היה ואבד...

מה היה ומה אבד? ומאי איכפת לי אם אבד, ככיון שאיני זוכר, מה היה? אך נפשי לא תתן דמי לי: לך ובקש, לך וחפש, ואני לא אדע אפילו מה אבקש ומה אהפשי. רק אדע, אשר אם אפגוש אותו, אכירנו כרגע, ונפשי תחדר לקראתו ובלאה אותו נפה לפה כאשר יחרד הקנה הנבוב שנתווקן מאוירו לקראת זרם אויר חדש ומלא אותו נפה לפה. אף אדע, כי אם רק יעלה על זכרוני שמו הנשכח, אז אף נכוחה דצליליו המופלאים כאשר ילך הלבאי לקול טרפי. ובנדודי הרבים כבר האמנתי לא אחז ושתים לשמוע אותם הצלילים, אשר כהם יצטרף השם הנשכח. האמנתי לשמעם בנשיקת הנערה ובהמית ים כולדת ובנגינת הדרור וביליל הישימון, אך כפעם בפעם נכובה תקותי, ואני תיעה בלי הפוגות ובאפס תקוה, הועה ותועה...

היה ואבד, היה ואבד... התחילו מנשבות רוחות חמימות, המכרסמות את השלג ומרעידות את הנשמה. משחירים אילנות: העורבים קוראים הרדות; בלילות מיללים החתולים ולבוקר האויר רטוב וחם ומעורפל כפני הנערה, אשר לא ישנה כל הלילה מגעגועים לבחירה. ביום יש אשר תציץ השמש, ואז ברור הדבר, כי אשר היה לא ישוב, וכי הצדק עם השלוליות הדלוחות והעליזות אשר להן העתידות. לפנות ערב יצלצלו הפעמונים בצלצול זך וחודר וארגמן השקיעה על הצמרות השחורות מזכיר תפלות לזהות בבית-מקדש עזוב. השלג ההולך ומסתאב מעיר רחמים: סוף סוף אינו אשם כן-כן. אך עיני לא תשבע מראות את האדמה השחורה והדשנה, והמועקה הגדולה הולכת וגדולה פי שבעה, כאילו גדלה פתאום פי שבעה האדמה אשר אבדה לי. "היה ואבד, היה ואבד" - מתיפחת נפשי בלי הפוגות בלילה ללא-שנה חדשה מבעד לחלון החשכה הכחולה. אני קם ומוציא מתחת מטתי את מקלי הריחני, מקל הדובדבנים ומנער מעליו את האבק. בהאיר הבוקר אני לובש את בגדי, פותח את הוילונות, משיב מעל הקיר המסויר את פגד הזבוב מעיף מבט פרידה על התנור והולך לחפש שנית את זה שהיה ואבד... .